

SOĞUK SAVAŞ'TAN GÜNÜMÜZE İNSANİ MÜDAHALE: NEO-REALİST PERSPEKTİF

HUMANITARIAN INTERVENTION FROM COLD WAR ERA TO THE PRESENT: NEO-REALIST PERSPECTIVE

Hasan Fatih SEVAL¹

Öz

Bu çalışmanın hedefi, 'insani müdahale' olgusunu neo-realist perspektiften analiz etmektir. Çalışmanın birinci kısmında Uluslararası İlişkiler disiplininin ana teorilerinden biri olan neo-realist düşüncenin temel kavramları ve ilkeleri ele alınacaktır. İkinci kısımda, İnsani Müdahale kavramı tanımlanacak, teorinin insani müdahale konusundaki öngörülerini üzerine bir inceleme yapılacak ve insani müdahale uygulamalarına bakılacaktır. Soğuk Savaş'ın neo-realist doğasında 'insancılık/yardımseverlik' konusunun nasıl algılandığı ve Soğuk Savaş sonrası dönemde bu konuda ne şekilde bir değişim ve gelişimin görüldüğü; neo-realist teorinin 'insancıl/yardımsever' dünya için ana çıkarımlarının neler olduğu; neo-realist algının 'insani müdahale' olaylarını şimdiye kadar ne yönde ve ne ölçüde etkilediği gibi hususlar çalışmanın temel sorularını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Neo-realizm, insani müdahale, koruma sorumluluğu

Abstract

The goal of this study is to analyze the 'humanitarian intervention' from the neo-realist perspective. In the first part of this article, the basic concepts and principles of the neo-realist theory, one of the main theories of international relations discipline, will be addressed. In the second part of the article, the concept of humanitarian intervention will be defined and a review will be conducted on the implementations of the theory, and the execution of humanitarian intervention. Main questions of the article are as following: how the "humanitarian" aspect of the Cold War's neo-realist nature was perceived and how it changed and developed in the post-Cold War era; what is the main implications of neo-realist theory for the 'humanitarian' world; and how the neo-realist perception affected the 'humanitarian intervention'.

Keywords: Neo-realism, humanitarian intervention, responsibility to protect

¹ Arş. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, hfseval@mehmetakif.edu.tr
Başvuru Tarihi: 22.11.2017
Yayına Kabul Tarihi: 24.12.2017
DOI: 10.20875/makusobed.357069

1. GİRİŞ

İnsani müdahale, oldukça göreceli ve tartışmalı bir konudur. İnsani müdahale kimilerine göre mazlum topluluklara uzanması gereken bir yardım eli; kimilerine göre ise büyük güçlerin şahsi çıkarları doğrultusunda izledikleri birtakım politikaların birtakım yönlerini gizlemek üzere paravan olarak kullandıkları bir yöntem olarak algılanabilmektedir. Ancak her iki şekilde yapılan yorumlar, akademik olmaktan oldukça uzak olacağı için meselenin kavramsal ve uygulama boyutlarını irdelemek gereklidir. Çalışmanın amacı İnsani Müdahale kavramını hukuki ve vicdani açıdan tartışmak veya çözüm önerileri sunmak değil, teorik açıdan ele alarak bir durum tespiti yapmaktır. Ayrıca, Türk akademik yazınında İnsani Müdahale konusunda yapılan çalışma sayısı da çok olmamakla birlikte, bunların hiçbiri Uluslararası İlişkiler teorileri açısından ele alınmamıştır. Örneğin 1995 ile 2017 yılları arasında yazılan İnsani Müdahale konulu 26 yüksek lisans ve doktora tezinin hiçbiri teorik çerçevede işlenmemiştir. Keza, Yök-Akademik ve DergiPark gibi Türkiye'nin en geniş iki akademik veri tabanında yapılan taramalarda da İnsani Müdahale konusunu Uluslararası İlişkiler teorileri penceresinden ele alan herhangi bir çalışma bulunmamıştır. Bu çalışma, bu eksikliği gidermek için bir başlangıç noktası olacaktır.

Çalışmada insani müdahale hususu neo-realist perspektiften ele alınacağı için ilk bölümde neo-realist teorinin temel öngörülerini ortaya konmaya çalışılacak, Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında ne gibi değişikliklere uğradığı ele alınacaktır. İkinci bölümde ise İnsani Müdahale kavramının tanımı yapılarak neo-realist açıdan Soğuk Savaş sırasında ve sonrasındaki insani müdahaleler incelenecektir. Çalışmadaki temel amacı, Kenneth Waltz'un öncülüğünü ettiği neo-realist akıma göre her ülke kişisel kazançlarının peşindeyken ve doğal olarak uluslararası arenadaki eylemleri de kişisel çıkarları çerçevesinde geliştirirken, kişisel kazanç ve çıkarla ilgisi olmaksızın tamamen insani bir düsturla olması beklenen İnsani Müdahale olaylarının neo-realist pencereden nasıl açıklandığına cevap bulmaktır. Bu noktada zihinlerde iki soru belirmektedir: Müdahaleler aslında o kadar da 'insani' mi değil; yoksa devletlerin eylemlerini şekillendiren kazanç ve çıkardan öte mefhumlar da var mıdır?

2. NEO-REALİST TEORİ

Neo-realizmden, bir teorik ekol olarak ilk kez Kenneth Waltz'un 1979 yılında yazmış olduğu *Uluslararası Politika Teorisi*¹ adlı kitabında bahsedilmiştir. Waltz bu kitabını esas itibarıyla Hans Morgenthau'nun meşhur *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*² (1948) adlı eserini temel alarak yazmıştır. Waltz'un amacı, realist teoriyi –modern tabirle– güncellemek ve yeniden düzenlemektir.

Realist teoriye göre, temelde insan doğasının özü bencil, güç ve iktidar hırsıyla hareket eden ve kendi çıkarları peşinde koşan varlıklar şeklindedir. Uluslararası sistemin temel aktörleri olan devletler de bireyler gibi çıkarları peşinden koşar (Beitz, 1979). Teorinin ana hipotezi, insan faktörünün (insanların hırsları ve istekleri gibi faktörler) uluslararası politikanın gidişatına yön verdiği yönündedir.

Öte yandan Waltz, üç olası Uluslararası İlişkiler görüşü önerir. Ona göre, bunların hepsi uluslararası ilişkiler için açıklama becerisine sahip olsalar da sorunların çeşitlerine göre değişik yöntemlerle cevap bulurlar. Birincisi, psikolojik yaklaşımdır ki bu, insanlığın doğasını ve davranışını inceleyen yaklaşımdır. İkinci yaklaşım devletlere odaklanır ve devletlerin doğalarına, siyasi sistemlerine ve ideolojilerine bakarak cevap arar. Üçüncüsü ise, uluslararası sisteme odaklanmaktır. Waltz'un en verimli bulduğu bu yolda, uluslararası sistemin kendisinin doğasına ve yapısına bakılır (Williams vd., 2007, s. 315). Zaten Waltz kendi teorisini “neo-realizm” şeklinde tanımlamak yerine “yapısal realizm” olarak isimlendirmeyi tercih etmektedir.

¹ Kitabın orijinal adı *Theory of International Politics*'tir.

² Kitabın orijinal adı *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*'tir.

Waltz'a göre, uluslararası sistemin, devletlerarası ilişkileri düzenleyecek bir merkez yapının olmadığı anarşik bir sistem olduğunu savunur. Morgenthau'nun aksine insan doğasıyla ilgilenmez ve devlet adamlığının etiğini analizi dışında bırakır (Aydın, 2004, s. 48). Waltz'a göre uluslararası siyaseti açıklayan şey insan doğası değil, sistemin doğasıdır. Her devlet kişisel kazanımlarının peşindedir ve uluslararası arenadaki hareketleri kişisel çıkarlarına bağlıdır. Kendi çıkarlarını sağlamak amacıyla devletler bazen ittifaklar oluşturabilir. Ancak bu ittifaklarda bile her devlet sadece kendi amaçları ve çıkarları doğrultusunda çalışır. Anarşik yapı, uluslararası sistemin kendi düzenidir. 'Güç', devletlerin aralarındaki ilişkileri anlamada merkez konumundadır. Güç arayışı, devletleri askeri, ekonomik, bilimsel ve sosyal gelişmeler kaydetmeye zorlar. Neo-realist dünyada bir devlet ne kadar çok 'güç'lüyse, uluslararası arenada o kadar az hassas, zayıf ve savunmasızdır. Güvenlik ve gelişmişlik açısından askeri ve ekonomik güç, en önemli kıstaslardır. Savaş, neo-realizme göre kaçınılmazdır. Ancak, nükleer bir çağda nükleer güçler arasında savaş çıkma olasılığı çok düşüktür. Çünkü her iki taraf da olası bir nükleer savaşın yıkıcı etkilerini ve muhtemel sonuçlarını çok iyi bilirler. Bu yüzden, nükleer silahlar daha ziyade bir 'caydırıcılık'³ ve 'güç dengesi'⁴ amacı taşır (Waltz, 1979, s. 8-15).

Neo-realizm, bir manada, denge teorisisidir. Uluslararası sistemin anarşik yapısını bir 'kargaşa' olarak değil, bir 'denge' olarak görür. Güç dengesi kavramını sadece barışın muhafazası olarak tanımlar: "Çok güçlü bir devlet, diğer devletleri korkutur ve ona karşı birleşmelerini sağlar. Böylece ortam daha güvenli hale gelir. Ancak çok güçsüz bir devlet diğer devletlerin bu durumdan faydalanmaya meyletmesine ve dengeyi bozmasına yol açabilir (Waltz, 2004, s. 6)."

Waltz'un büyük oranda pozitivist modellerden etkilenen *Theory of International Relations* başlıklı eseri, uluslararası siyasi sistemin "bilimsel" bir açıklamasını yapmaya çalışarak, bizi devletlerin belirli (öngörülebilir) şekillerde davranmalarını beklemeye iter (Jackson ve Sorenson, 2010, s. 84-85). Neo-realizm, bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer tarafta da Sovyetler Birliği'nin başı çektiği iki kutuplu bir ortamda doğmuştur. Waltz'a göre iki kutuplu sistem, çok kutuplu sisteme göre çok daha güvenli bir sistemdir. İki süper güç birbirleriyle rekabet ve düşmanlık içinde olsalar dahi, her iki taraf da bir 'sıcak savaş'tan kaçınır çünkü nükleer çatışma her iki tarafın da zararına olur. Waltz, bu durumun altını şu ifadelerle çizmiştir: "İki kutupluluk barışın sözünü verir; nükleer silah takviyeleri ise bu sözü garantiye doğru yaklaştırır (Waltz, 1979, s. 14-15)." Görüldüğü üzere, neo-realizm bir Soğuk Savaş ve iki kutupluluk teorisisidir ve tek kutuplulukla çok kutupluluğun savaşırlara yol açacağını savunur (Birinci ve İkinci dünya savaşları gibi).

Neo-realizm, Soğuk Savaş'tan sonraki dönemde birçok eleştiriye göğüs germek zorunda kaldı. Eleştiriler, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin tek süper güç olarak sahnede kaldığı tek kutuplu düzeni açıklamakta teorinin muğlâk kalışınaydı. Neo-realizmin aslında hiçbir zaman 'gerçeği' ortaya koymadığı savunuldu. Buna en kuvvetli örnekleri ise, Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin güvenliklerini arttırmak için askeri atılımlara girişmemesi oldu⁵. Aksine, kurulan yeni devletlerin birçoğu (Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra kurulan devletler) güvenliklerini sağlayabilmek adına uluslararası ve bölgesel örgütlere (Avrupa Birliği, NATO, Dünya Ticaret Örgütü gibi) katılmak için uğraştılar. Gelişmiş demokrasilerin birçoğu güvenlik politikalarının geliştirilmesini ve cephanelik biriktirilmesini terk etmişlerdi.

³ 'Deterrence'

⁴ 'Balance of power'

⁵ Ülkelerin Soğuk Savaş öncesi ve sonrası askeri harcamaları hususunda detaylı bilgi için bkz. Stockholm International Peace Research Institute Raporları: <https://www.sipri.org/databases/milex>

Bu sebeplerle, bazı Uluslararası İlişkiler akademisyenleri, realist teorinin Soğuk Savaş'ın ardından modası geçmiş bir teori olduğunu ileri sürseler de (Ray, 2003; Kaufman, 2006), Uluslararası İlişkiler yazınında realizmin tamamen gözden düştüğünü söylemek yanlış olur. Kenneth Waltz ve John Mearshimer başta olmak üzere realist geleneği devam ettiren önemli akademisyenler de vardır. Örneğin, liberal kurumsalcılığın karar vericiler ve akademisyenler arasında yüksek oranda teveccüh gördüğü yıllarda Mearshimer (1995, s. 47-49), devletlerin davranışlarını uluslararası sistemin şekillendirdiği gerçeğini gözardı ettiği için liberal kurumsalci teorilerin uluslararası ilişkileri doğru bir şekilde açıklayamadığını savunmuş; Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nı ve uluslararası kurumların Bosna'daki savaşı önleyememesi örneklerini vererek uluslararası kurumların barışı sağlayamayacağını iddia etmiştir. Waltz (2000) ise, realist perspektifin hâlâ uluslararası politikada geçerli olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Doğru, eğer bir teorinin öngördüğü koşullar değiştiyse, teori artık geçerli değildir. Fakat ne tür değişiklikler, eski düşünce biçimlerinin artık yetkin olmayacağı kadar uluslararası politik sistemi çok derinden değiştirebilir? *Sistemin* değişmesi bunu mümkün kılabilir; ancak *sistemdeki* değişiklikler değil” (s. 5).

Yapısal değişim, devletlerin davranışlarını ve etkileşimlerinin ürettiği sonuçları etkiler; uluslararası siyasetin aslı sürekliliğini bozmaz (Waltz, 2000, s. 39). Bir başka ifadeyle, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla uluslararası sistemde yapısal bir değişim yaşanmış olsa da realist perspektif yeni yapıyı tanımlamada hâlâ yetkindir. Mearshimer (2006, s. 86), 1990'lı yıllarda dünyanın hızla daha barışçıl bir yapıya kavuşacağı, realizmin artık çöktüğü ve hatta 'tarihin sonu'nun geldiği inancının yaygın olduğunu; ancak 11 Eylül hadiseleriyle birlikte bu iyimserliğin çökerek realizmin çarpıcı bir geri dönüş yaptığını belirtmektedir. Ona göre, tehlikenin seviyesi bölgeye ve yere göre farklılık gösterse de, özünde, dünya tehlikeli bir yer olmaya devam etmektedir. Devletler hâlâ *hayatta kalma* hususunda endişe etmekte; bu da *güç dengesine* yönelmekten başka bir seçenek bırakmamaktadır. Uluslararası siyaset, bilinen tarih boyunca olduğu gibi, hâlâ *kuvvet politikasıyla* eşanlamlıdır. Kısacası, realizmin üzerine kurulu olan temel söylemler, dolayısıyla realist gelenek uluslararası ilişkileri anlamlandırmak için hâlâ geçerli bir bakış açısıdır. Peki, uluslararası olayları açıklamakta hâlâ geçerli bir bakış açısı olarak görülen neo-realizm, İnsani Müdahale örneklerini nasıl açıklamaktadır? Bu soruya cevap bulmak için öncelikle İnsani Müdahale kavramını irdelemek ve uygulamalarını görmek gerekmektedir.

3. İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI VE UYGULAMALARI

İnsani müdahale kavramı, uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarının son yıllardaki en gözde konularından birisi olmuştur. Bu kavram, “bir ya da birden fazla devletin bir başka devletin halkının bir bölümünü ya da tamamını soykırım ya da insan hakları ihlallerinden korumak amacıyla yapılan silahlı müdahaleler”i tanımlamak için kullanılmaktadır (Demirel, 2013, s. 153). Bir başka ifadeyle, insani müdahaleler, ağır insan hakları ihlallerini bertaraf etmek ve sivil halkı kötü muameleden muhafaza etmek amacıyla, bir devlete diğer devlet, devletler veya uluslararası örgütler tarafından kuvvet kullanılması veya kuvvet kullanma tehdidiyle yapılan müdahalelerdir (Brownlie, 1974, s. 220). Avrupa Parlamentosu (1994) insani sebeplerle müdahale etme hakkında verdiği kararında insani müdahaleyi, “bir devletin vatandaşlarının ve/veya o ülkede oturanların insan haklarının, başka bir devlet ya da devletler tarafından, kuvvet kullanma tehdidi ya da kuvvet kullanma suretiyle korunmasıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Uluslararası İlişkiler yazınında insani müdahale kavramı ile ilgili tanımlamalar daha da çeşitlendirilebilir. Örneğin Holzgrefe'e (2003, s. 18) göre insani müdahale, "kendi topraklarında güç uygulanan devletin izni olmaksızın, bir devlet veya bir grup devletin kendi vatandaşlarından başka bireylerin temel insan haklarının yaygın ve ağır ihlalinin önleme veya sona erdirmeyi amaçlayan, sınır ötesi güç kullanımı ve güç kullanım tehdidi" anlamına gelir. Knudsen'e (1997, s. 146) göre "insani kaygılarla meşrulaştırılmış ya da meşru görülen, egemen bir devletin yetki alanı içinde diktatörce ya da zorlayıcı bir girişim" olan insani müdahale, Finnemore'a (1996, s. 154) göre "yabancı sivillerin yaşamlarını ve refahını koruma amaçlı askeri müdahale" demektir. Birbirinden nüanslarla ayrılan bu tanımlamaların, Kardaş'ın (2001) da belirttiği üzere, ortak yönleri mevcuttur. Birincisi, askeri güç kullanımınıdır. Her ne kadar bazı akademisyenler gayri-cebri fiilleri de insani müdahale tanımlamasının içine dâhil etseler de, genel eğilim sadece güç kullanımını içermekten yanadır. İkincisi, müdahalenin egemenlik sınırları içerisinde yapılan devletin izninin olmaması hususudur –ki bu husus insani müdahaleyi barışı koruma operasyonlarından ayıran en önemli özelliktir. Üçüncüsü, kendi vatandaşı olmayan insanların korunmasına yönelik olmasıdır. Bu ortak noktalardan yola çıkarak, kendi basit ve genel tanımlamamızı şu şekilde yapmak mümkün olacaktır: İnsani müdahale, bir ülkedeki büyük ölçekli mazlumiyeti, o ülkenin izni olmaksızın, bir veya bir grup devlet tarafından askeri güç uygulanarak yahut askeri güç kullanma tehdidiyle önleme girişimidir.

Çatışmaların ülkeler arası olmaktan ziyade ülke içi yaşanmaya başladığı ve Srebrenitsa, Ruanda, Kosova gibi acı tecrübelerle sahne olan 1990'lı yıllardan sonra, İnsani Müdahale kavramıyla ilişkili yeni bir ilke ortaya çıkmıştır: Koruma Sorumluluğu⁶. İlk olarak 2001 yılında Devlet Egemenliği ve Müdahale Uluslararası Komisyonu (ICISS) tarafından hazırlanan bir raporda zikredilen ve 2005 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi'nde 192 ülke tarafından oybirliği ile kabul edilen bu ilkeye göre devletlerin egemenliklerinden kaynaklanan sadece hakları değil, sorumlulukları da vardır. Koruma Sorumluluğu ilkesiyle devletler, kendi vatandaşlarını dört büyük suçtan (soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizlik) koruma sorumluluğunu kabul etmiş ve bu sorumlulukların yerine getiril(e)mediği durumlarda uluslararası topluma devredileceğini tanımıştır⁷. İnsani Müdahale kavramından Koruma Sorumluluğu geçişi anlayabilmek için, bu geçişe sebep olan sürece bakmakta fayda vardır. Bunun için öncelikle Soğuk Savaş dönemindeki İnsani Müdahale uygulamaları incelenecektir.

3.1. Soğuk Savaş Döneminde İnsani Müdahale

Sıradan bir bakışla, neo-realist teorinin her devletin kendi çıkarları için çalıştığı anarşik düzendeki uluslararası sistem görüşünde insani müdahalelere pek yer olmayacağı algılanabilir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, insani müdahalelerde neo-realist tutumun izleri çok rahatlıkla sürülebilir. Neo-realistlerin iki kutuplu güç dengesi ve nükleer caydırıcılık gibi kavramlarla savunduğu üzere, Soğuk Savaş döneminde süper güçler arasında bir savaş olmaması, diğer devletler arasında savaş olmayacağı/olmadığı anlamına gelmez. Aslında Soğuk Savaş dönemindeki silahlı çatışmalara sahne olan birçok anlaşmazlık, iki süper gücün temsilcileri arasındaki bir çeşit 'temsili sıcak savaşlar/vekâlet savaşları' şeklinde olmuştur. Yani pek çok zaman, savaşan taraflardan her biri –ki bunlar bazen iki devlet veya bir devlete karşı bir isyan grubu olabiliyordu– bir süper güç tarafından açıkça veya dolaylı olarak destekleniyordu. İnsani müdahaleler, iki süper gücün çıkarlarının kesiştiği bölgelerde özellikle kızıışıyordu (Yanacopulos ve Hanlon, 2006, s. 50). İnsani krizlerin büyük ölçüde kendi

⁶ Responsibility to Protect

⁷ Koruma Sorumluluğu ilkesiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Birleşmiş Milletler, 2005, s. 30; Halatçı Ulusoy, 2013)

hikâyeleri vardı: ‘vekâlet savaşı’ bölgesine giren yardım örgütünün çoğunluğunun sınırlı yetkileri vardı. Ve hatta bazıları el altından çalışmak zorundaydı, aynen Sovyet işgalindeki Afganistan’da olan ‘Sınır Tanımayan Doktorlar’ olayında olduğu gibi (Sınır Tanımayan Doktorlar, 2014). Devletler, bir süper gücün etkisi altındaki bir bölgedeki sivil halkı korumaya veya insani acil durumlara müdahale etmeye pek cesaret edemez. Afganistan’daki Sovyet savaşı (1979-1989) ve Vietnam’daki Amerikan savaşı (1960-1975), birçok insan hakları ihlaline sahne olmuştur. Ancak hiçbir devlet tarafından sivil halkı korumaya yönelik bir teşebbüse girilmemiştir.

Ancak bu, Soğuk Savaş boyunca silahlı çatışmaları teskin etmek veya önlemek için hiçbir çaba harcanmadığı anlamına gelmez: Birleşmiş Milletler’in özellikle Afrika’daki Barış Gücü Operasyonları bu yönde çalışmalara örnek olarak verilebilir. Ancak bunlar, sadece barışı koruma görevleriydi ve silahlı çatışmalara müdahale ederek ülkelerin bağımsızlıklarını ihlal etmeye yönelik herhangi bir yetkileri yoktu (Yanacopulos ve Hanlon, 2006, s. 50). Aslımı söylemek gerekirse, bir silahlı çatışma sırasında sivil halkın korunmasına ilişkin bir müdahale fikri Soğuk Savaş’ın ağırlık merkezi oldu. Demir perdenin her iki tarafındaki neredeyse tüm ülkeler, Soğuk Savaş boyunca kendi çıkarları için hareket ettiler. Sonuçta, devletlerin sadece birkaçı, çıkarı olmadığı halde Birleşmiş Milletler’e askeri ve ekonomik destekte bulunmuşlardı. Devletlerin pek çoğu sadece çıkarlarına uygun ise destek veriyor veya desteğinin şiddetini ona göre belirliyordu (Yanacopulos ve Hanlon, 2006, s. 53).

Üçüncü Dünya’nın devletlerarası vekâlet savaşlarında devletlerin kendi güvenliklerini ve güçlerini geliştirmelerinin ilgisi yoktu. Oradaki savaşlar büyük ölçüde, iki süper güç arasındaki nüfuz alanı için yapılan savaşlardı. Bu tip savaşlara örnek olarak 1966-1989 Güney Amerika Sınır Savaşı ve 1978-1979 Uganda-Tanzanya savaşları verilebilir⁸.

Günümüz ‘tam teşekküllü’ (etkilenen nüfusun fiziksel ihtiyaçlarının yanında insan hakları, özgürlükler gibi taraflara da ehemmiyet veren) insani müdahalelerin aksine, Soğuk Savaş dönemi insani müdahaleler daha çok ‘seçmeli’ (genellikle kalkınma yardımı paketleri ve yardım programları şeklinde) bir şekilde uygulanmıştır. Bu uygulamalar genelde süper güçlerin kendi ideolojik müttefiklerini oluşturmak veya en azından tarafsızlıklarını sağlamak gibi stratejik niyetlerle gerçekleştirilmiştir. 1950’lerin ortalarındaki Sovyet ekonomik yardım paketleri de sadece insani duygularla planlanmış değil (Reshetar, 1965, s. 103), genel olarak tarafsız rejimleri desteklemek üzere yapılan planlamalardır. Hiç kuşku yok ki uluslararası toplum da sorunları olan ülkelere yardım etmeye isteklidir. Ancak askerî müdahaleden olabildiğince uzak durmaya çalıştılar. Çünkü böyle bir gelişme süper güçlerden birini provoke edebilirdi. Kore Savaşı’nda iki süper gücün ve müttefiklerinin aralarındaki tansiyonun Kuzey-Güney Kore sınırında oldukça yükselmesi, sıcak savaşın eşğine gelinen durumlardan bir örnek olarak verilebilir.

Soğuk Savaş devrinin insani müdahaleleri, genelde devletlerin şahsî çıkarları üzerine bina edilmiş ve ittifakların etkisi ve gücüyle doğru orantılı bir şekilde vücut bulmuştur. İnsan hakları ve özgürlük vurgusu yapan modern insani müdahale olaylarının aksine, çıkar odaklı ve sistemin şekillendirdiği formuyla Soğuk Savaş yardımseverliği katıksız neo-realist olarak tanımlanabilir. Günümüzde kabul edilen şekliyle “koruma sorumluluğu” terimi, o devirde daha çok silâhlı yarış ve süper güç rekabeti şeklinde görülmüştür.

3.2. Modern İnsanî Müdahaleler

⁸ Tam bu noktada hatırlatılması gereken bir nokta vardır. Devletlerarası sorunlar, neo-realist teoride kendilerine pek yer bulamazlar. Çünkü hem dâhili hem de harici olayları açıklamaya çalışan klasik realist teorinin aksine, neo-realizm sadece devletlerin uluslararası arenadaki davranışlarını inceler; iki ülke arasındaki siyaseti değil.

Sosyalist bloğun dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, uluslararası siyasi ortam keskin bir şekilde değişmiştir. Yeni dünya düzeninde neo-realizmin ilkeleri, Soğuk Savaş'ın bitişini takip eden ilk zamanlarda, olayları açıklama gücünü kaybetmeye başlamıştır. Artık iki kutuplu bir çekişme durumu yoktur. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde dahi ülkelerin sorunları çözümedeki neo-realist tavrın izlerini görmek mümkündür.

Ülkelerin ulusal çıkarlarının ve bencil doğalarının etkisinin insanî müdahalelerde hâlâ görülmesinin birkaç örneğini sıralayabiliriz. Ruanda'daki soykırım, uluslararası toplum tarafından pek az tepki görmüş, Saddam Hüseyin rejiminin halk üzerinde kimyasal silâh kullanmasına pek ses çıkarılmamıştır. Saddam rejimi ancak 11 Eylül saldırılarından sonra tehlike olarak algılanmış/algılatılmış ve oradaki halkın maruz kaldığı insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve demokrasiye kavuşmaya layık görülmesi o zaman akla gelmiştir. Uluslararası toplum, Darfur katliamına zamanında müdahale etme konusunda sınıfta kalmıştır (Grono, 2006, s. 628). Kosova müdahalesi, bunların aksine bir örnektir; ancak diğerleriyle kıyaslanabilecek yönü pek bulunmamaktadır.

Kosova müdahalesi, Irak'ın 2003'teki işgali olayıyla birlikte, konumuz açısından oldukça önemli iki örnektir. 1993 Bosna, 1994 Ruanda ve Haiti krizlerinin ardından gündemden düşmeye başlayan İnsani Müdahale kavramı, 1999'da Kosova müdahalesi ile gündeme bir kez daha gelmiştir. 1999'daki bu olayla birlikte, insani müdahalenin meşruiyeti ve sınırları üzerine yoğun bir tartışma yaşanmıştır. Bu tartışma sadece akademik ortamlarla sınırlı kalmamış; tartışmaya siyasetler, uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri de katılmışlardır. Ayrıca, o güne kadar mükemmel olmasa da bir şekilde işleyen uluslararası hukukun "içişlerine müdahale" yasağı şekil değiştirmiş ve şüpheli, belirsiz ve geniş yorumlanmaya açık insani amaçlı müdahalelerin önü açılmıştır (Kılıç Yaşın, 2012). 11 Eylül olayları sonrası, insani müdahale kavramı üzerinde yaşanan yoğun tartışma, bu kez 'terörizme karşı savaş' ve 'önleyici meşru savunma' kavramlarına kaymıştır. 2003 yılında Irak'a müdahalenin ardından, insani müdahale kavramı, bu müdahalenin (veya işgalin) gerekçeleri çerçevesinde tekrar konu edilmeye başlanmıştır (Keskin, 2007, s. 50). Ancak müdahaleyi 'işgal' olarak değerlendiren çok da azımsanmayacak bir kitle vardır ve onların düşünceleri de özellikle Irak'taki hâlâ mevcut olan güvenliksiz ve istikrarsız ortam nedeniyle gayet destek gören bir düşüncedir.

İnsanî müdahaleler, Soğuk Savaş sonrası dönemde daha sık görülen olaylar olmuştur. Bu noktada, iki tür insani müdahaleden bahsedebiliriz. İlk olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla girişilen insani müdahaleden söz etmeliyiz. Güvenlik Konseyi bir ülkedeki insan hakları ihlallerini 39. maddeye göre barışa yönelik tehdit olarak belirlerse ve buna karşı belli bir devlete ya da devletler grubuna bu duruma karşı kuvvete başvurma izni verirse, bu harekâtın uluslararası hukuka uygunluğu tartışmasızdır. Güvenlik Konseyi'nin ağır insan hakları ihlalleri konusunu harekete geçirmesi, BM Antlaşması yapılırken kullanılacağı düşünülmeyen bir durumdur. Ancak Konsey, bazı ülke içi çatışmaları "barışa yönelik tehdit" olarak yorumlamıştır. Bu çatışmalar, insan haklarının kapsamlı ve sistematik bir biçimde ihlal edildiği insani acil durumlar olarak nitelendirilebilir. Örnek olarak 1991 Irak'ın kuzeyi, 1992 - 93 Somali, 1991 - 95 Bosna - Hersek, 1994 Ruanda, 1994 Haiti, 1998 - 99 Kosova ve 1999 Doğu Timor verilmektedir. Bunlardan Somali, Bosna - Hersek, Ruanda, Haiti ve Doğu Timor örneklerinde Güvenlik Konseyi devletlere ve bölgesel örgütlere kuvvet kullanma izni vermiştir (Keskin, 2007, s. 50). İkinci olarak, ülkelerin münferit bir şekilde yaptığı müdahaleler vardır. 1971'deki Hindistan'ın Pakistan'a müdahalesi bunlardan birisidir.

26 Mart 1971'de Doğu Pakistan'ın Bangladeş adıyla Pakistan'dan bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Pakistan ordusu ilk önce ayaklanmayı bastırdı ancak gerillalar başarılı bir karşı saldırı başlattı. Topraklarına bir milyon kadar mülteci sığınan Hindistan'ın gerillalara yardım ettiğini gösteren kanıtlar olunca iki ülke sınırda

çatıştı ve 15 günlük savaşın sonucunda Pakistan kaybederek Bangladeş bağımsız bir devlet olarak tanındı. Benzer şekilde 1979'da da Tanzanya Uganda'ya müdahale etti. Uganda'nın Tanzanya topraklarının bir kısmını işgal etmesi üzerine harekete geçen Tanzanya, Uganda güçlerini geri püskürttü ve Uganda topraklarına girdi. Bu sırada Uganda'da iktidarda ağır insan hakları ihlallerinden 330 bin kişinin ölümünden sorumlu olan İdi Amin, devlet başkanlığından istifa etti ve yerine yeni bir hükûmet kuruldu (Keskin, 2007, s. 50). 1965'te Amerika Birleşik Devletleri'nin Dominik Cumhuriyeti müdahalesi ve 1978'de Vietnam'ın Kamboçya müdahalesi gibi başka tek taraflı müdahaleler de mevcuttur. Ancak bu örneklerin hiçbirinin insani boyutu yeterince ikna edici değildir. Çünkü bu müdahaleler bazı insani sonuçlar ortaya çıkarmış olsa da, asıl müdahale nedenlerinin insani nedenler olduğunu söylemek mümkün değildir. 1979'daki olayda da Tanzanya kendi topraklarını kurtarmak için Uganda'ya karşı harekete geçmişti. Hindistan ile Pakistan arasındaki sorunlar halen devam etmektedir. Bununla birlikte Çin ve Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan'ı saldırıda bulunmakla ve savaş suçu işlemekle suçlamışlar; Suudi Arabistan, Arjantin ve Tunus gibi devletler, bir devletin başka bir devlet içindeki ayrılıkçılara yardım etmesini kınayan ifadeler kullanmışlardır. Vietnam'ın Kamboçya'ya müdahalesi de Güvenlik Konseyi tarafından kınanmıştır. Zaten ilgili devletler de müdahale zamanında insani müdahale hakkına dayanan açıklamalara çok fazla yer vermemişlerdir (Akehurst, 1984, s. 97). Bu örnekler Soğuk Savaş döneminden örnekler olsa da, bir devletin münferiten İnsani Müdahalede bulunmasının ne gibi sonuçlar doğurabileceği konusunda önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası sistem ne olursa olsun, insanî müdahalelerde ülkelerin tavırları kendi çıkarlarına bağlı kalmıştır. Kimi müdahaleler kendi sınırlarını korumak adına, kimi iç karışıklıkları bastırmak adına, kimi petrol gibi ekonomik ve stratejik sebeplerle yapılan müdahalelerdir. Eğer Saddam Hüseyin rejimi verimli petrol kaynaklarına sahip Irak yerine çorak Afrika topraklarında olsaydı, Amerika Birleşik Devletleri öncülüğündeki BM gücü 1991'de oraya da insani müdahalede bulunmayı düşünür müydü? Ya da Libya müdahalesinin arka planında dünyanın en büyük yeraltı su boru hattı projesi olan Büyük İnsan Yapımı Nehir Projesi⁹ mi vardır? Suyun önümüzdeki yıllarda petrolden bile daha önemli bir savaş sebebi olabileceğini öngören düşünceler¹⁰, bu soru işaretinin akıllarda ve vicdanlarda belirmesine sebep olmaktadır.

Örneklere görüldüğü üzere, Soğuk Savaş döneminin aksine, günümüz insancılığı genelde doğrudan müdahale yoluna başvurmaktadır. Askerî müdahalelere gerekçe olarak genelde sivil halkı insan hakları ihlallerinden ve şiddetten koruma vurgusu çok daha fazla yapılmaya başlanmıştır. Ancak, aynen Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, “çekici” ve “daha az çekici” ülkeler ve sorunlar vardır. Ülkelerin ve/veya örgütlerin krizlere yaklaşımı kendi ilgilerine ve çıkarlarına göre seçici olmaya devam etmektedirler. Her gün onlarca kişinin açlıktan öldüğü ve terör olaylarının ülke çapında yaşandığı Somali, “daha az çekici” kategorisine en uygun örnek olarak verilebilir, zira Somali halkının durumu, uluslararası toplumun ilgisini çekmeye muvaffak olamamıştır. Bunun sebebi dini, coğrafi veya maddi olabilir. Ancak kesin olan bir şey var ki o da Somali'ye dünyanın sessiz kalmasıdır. Ülkeye Etiyopya ve Afrika Birliği'nin müdahaleleri de sivil halkı korumak adına çok başarılı olamamışlardır. Bilindiği üzere Somalili korsanlar sorunu da uluslararası politikayı etkileyen sorunlardır biridir. Somalili korsanların güçlenmesinin sebebinin ülkedeki istikrarsızlık olduğunun bilinmesine rağmen ne

⁹ ‘Great Man Made River Project’ olarak daha yaygın bir şekilde bilinen bu proje, bilindiği üzere Nil Nehri'nin 200 yıl boyunca taşıyacağı toplam su miktarı kadar rezervde sahip olan kaynaktan yeraltı suyu çıkarımı projesidir. Libya kaynaklarına göre ülkenin 4,625 yıllık su ihtiyacına denk bir rezervdir ve projenin toplam maliyeti 25 milyar dolardır (Topol, 2010).

¹⁰ Sadece insanoğlu için değil tüm canlılar için hayati öneme sahip olan su üzerine, nüfusun hızla artması ve temiz su kaynaklarının tahribatıyla birlikte yakın gelecekte, çatışma ve savaşlara kadar gidebilecek anlaşmazlıklarla ilgili yapılan çalışmalara örnek olarak bkz. (Cooley, 1984; Gleick, 1993; Haddadin, 2001)

Batılı devletler ne de uluslararası kuruluşlar Somali'deki problemi çözmek için gerekli ve etkili adımları atamamışlardır.

Tüm bu olumsuz örnekler rağmen, yine de değişim aşikârdır. “Koruma Sorumluluğu” terimi sadece laf olmaktan çıkmış, uluslararası toplum problemlerle ilgilenmeye daha hazır ve istekli hâle gelmişlerdir. Bunda kitle iletişimdeki ve sosyal medyadaki muazzam gelişmelerin de etkisinin olduğu göz ardı edilemez. Eskiden olduğu gibi ‘insani müdahale’ adı altında, müdahalede bulunulan ülkenin bağımsızlığına aykırı davranmaktan ziyade, gerçekten sorunları çözmeye odaklanılan gelişmeleri gözlemek, sevindirici bir ilerlemedir.

Modern “yardımsever” dünyayı tanımlayabilmek ve analiz edebilmek için evrim geçirmek zorunda kalan neo-realist ideolojinin doğası ve mantığı, bir hayli değişmiştir. Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği gibi, neo-realist temelli yaklaşımları Uluslararası İlişkiler disiplininden tamamıyla ortadan kaldırmak pek mümkün değildir. Günümüz süper güçleri, başka bir deyişle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeleri, hâlâ kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte ve uluslararası politikayı bu yönde yönlendirmektedir. Tıpkı klasik realizmin de belirttiği gibi, ülkeler hep daha fazlasını isterler. Daha güçlü olmak, daha zengin olmak, uluslararası arenada daha çok söz sahibi olmak isterler. Eğer insan hakları ihlali, çıkarları dâhilinde bir bölgede gerçekleşiyorsa müdahale etme hususunda pek sürünceme yaşamazlar. Ancak kendisinin içinde bulunduğu insan hakları ihlalleri, özgürlükleri kısıtlama ve şiddet uygulama eylemlerini görmezden gelirler. Amerika Birleşik Devletleri'nin 2004'te Irak'ı işgali ve oradaki insan hakları ihlalleri; Rusya'nın Çeçenistan'daki bitmek bilmeyen savaşı ve sivillerin mağduriyeti; Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki uygulamaları... Daha da artırabileceğimiz bu örnekler, “Koruma Sorumluluğu”nun çok daha ötesinde bir anlayışla yapılan muamelelerdir. Ayrıca günümüzde ‘süper güç’ olarak sınıflandırılacak ülkelerin kendi içlerinde bu tarz problemlerinin olması, birinin diğerine müdahale ve/veya engelleme ihtimalini de zorlaştırmaktadır.

Ülkelerin aksine yardım kuruluşlarının yaptıkları, gerçek yardımsever ve insani müdahalelere oldukça yakın örneklerle doludur. Bu kuruluşların birçoğu tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık gibi kutsal ilkelere sadık bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedirler. Tabii ki bu durumda yardım kuruluşlarının çalışmalarındaki neo-realist ruhu saptamak pek de kolay değildir. Yine de bazı durumlar çıkar temelli, hayatta kalma¹¹ odaklı bir eğilimin, yeni bir modanın mevcudiyetine işaret etmektedir. Bir başka deyişle, yardım kuruluşlarının bazı üyeleri, bu işi tamamen eğlence, macera ve olağandışı bir tecrübe edinme amaçlı olarak da yapabilmektedir ki bu neo-realist düşüncenin vurguladığı çıkar odaklı eylemler statüsündedir. Ayrıca, aynen ülkelerin yaptığı gibi, yardım kuruluşları için de “az çekici-çok çekici” ayrımı vardır. 2004'teki tsunami felaketinden sonraki yardımsever dalganın ufacık bir esintisini dahi Kuzey Kafkasya'da görebilmek mümkün değildir. Kızıl Haç'ın 2007'de Kuzey Kafkasya'daki insani yardımını silahlı çatışmaların sürmesine rağmen sona erdireceğini açıklaması (TNA, 2007), Rusya'nın baskılarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Karmaşık bir uluslararası politika ortamında yardım kuruluşlarının ve hatta devletlerin bile çıkarıcı davranışlarını tespit etmek ve kanıtlamak oldukça zordur. Dahası, bu tür davranışlar, neo-realist yaklaşımdan başka onlarca yolla açıklanabilir. Aslına söylemek gerekirse, dünya siyasetinde ve özellikle yardım hareketlerinde neo-realist yaklaşımın dört-dörtlük bir örneğini bulamayız.

Aslında Waltz'un teorisini Soğuk Savaş sonrasında etkisini devam ettirebilecek şekilde kurgulayıp kurgulamadığı müphemdir. Hatta neo-realizmin Soğuk Savaş sonrası uyarlamalarının, realist teorinin temelinden oldukça uzaklaştığını da söyleyebiliriz. Kısacası, neo-realizmin yeni dünya düzenini açıklama ve analiz etme

---

¹¹ Survival

konusu oldukça tartışmalıdır. Yine de, uluslararası sistem ne olursa olsun, ister tek kutuplu, ister çok kutuplu, ister anarşik; ulus-devletlerin her zaman kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri beklenir. Devletlerin, mensubu buldukları ittifaklar veya birlikler yoluyla, kamuoyu baskısıyla veya iç politik beklentiler (örneğin oy kaygısı) sebebiyle herhangi bir krizde olmaları beklenebilir. Ancak bu tip davranışlara asıl yön veren etken, ulusal çıkarlarıdır. Bu, tarafsız insani müdahale olaylarının tamamen göz ardı edilmesi demek değildir. Ancak şimdiye kadarki insani müdahale –örneklerinde devletlerin konumunu büyük ölçüde ulusal çıkarları belirlemiştir. En azından, az çekici – çok çekici örneğindeki gibi, olaylara ilgisinin boyutunu etkilemiştir. Muhtemelen bundan sonra da bu, böyle olacaktır. Neo-realizmin belirttiği gibi, büyük güçler hiçbir zaman tamamen ‘diğerkâm’ bir şekilde hareket etmezler.

Ancak, şu var ki, doğal afetler sonrası yardımlarda neo-realist düşüncenin etkisi oldukça azdır. Daha doğrusu, doğal afetler söz konusu olduğunda devletler, gayet ahlaki bir şekilde bu durumu bir politik araç olarak kullanmaktan kaçınırlar. Soğuk Savaş döneminin o oldukça yüksek gerilimli siyasi ortamında dahi bu tip yardım hareketlerinde politik çıkarlara pek rastlanmaz. Ermenistan’daki Spitak depreminden sonra (1988) dünyanın her yerinden, uluslararası arenadaki konumu ne olursa olsun, en yakın ve uzak köşesinden bile yardım eli uzanmıştır (BBC, 1988; PanArmenian, 2008). Aynı durum Soğuk Savaş sonrası dönem için de geçerlidir. Doğal afetler, her zaman insan yapımı afetlerden ve krizlerden ayrı tutulmuş, ideolojileri fark etmeksizin tüm dünya tarafından yardıma layık görülmüştür. Bunun en güzel örneklerinden biri, Haiti depremidir. Bu deprem, dünyanın son yıllarda gördüğü en büyük afetlerden biridir. Haiti Hükûmeti tarafından resmi olarak yapılan açıklamada, toplam ölü sayısının 316.000 olduğu belirtilmiştir (Carroll, 2010). Böylesine büyük bir depremin ardından sevindirici tek gelişme, tüm dünyanın bir olup insani yardım konusunda eşi görülmemiş bir yekûn çalışma içine girilmiş olmasıdır. Doğal afetlerden sonraki yardım hareketlerinin politika aracı olarak kullanılmayacağı, sadece kısa bir dönem için geçerli değildir. Daha önce de belirttiğim gibi, Soğuk Savaş’ın aşırı politik atmosferinde dahi örneği görülmediğinden ötürü, bundan sonra da uluslararası sistem ne olursa olsun, politik bir araç olarak kullanılmayacağı kanısındayım. Diğer bir ifadeyle, neo-realist yaklaşımın yaptığı gibi devletlerin eylemlerini sadece çıkar ve kazanç bağlamında açıklamak yetmemekte, bazı durumlarda insani ve ahlaki boyutlar daha ağır basabilmektedir.

3. SONUÇ

Kâğıt üzerinde insani müdahale, aslında kimsenin karşı çıkamayacağı bir tanıma sahiptir. Çünkü müdahalede bulunan devlet veya devletler grubunu harekete geçiren, siyasi tarihte örneğini sıkça gördüğümüz toprak işgali veya kazanç elde etmek değildir. Tam tersi, müdahalede bulunan devletler sadece başkaları için kendisini ve insanlarını tehlikeye atmakta, riske girmektedir. Uluslararası sistemde kuvvet kullanımı yasaklanmış olsa da böylesine yüce bir amaç için kuvvet kullanımına başvurulması, bir şekilde meşru ya da en azından etik kabul edilebilmektedir. Ancak Waltz’un teorisine göre işler her zaman kâğıt üzerindeki gibi olmayabilmektedir. Uluslararası yapının şekli ne olursa olsun, devletler her zaman kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye devam edebilmektedir. İncelediğimizde, neo-realist teorinin insani müdahale olaylarına uygulanması, bizi şu sonuçlara ulaştırmaktadır:

İlk olarak, her devletin insani yardım konusundaki tavrı, kendi çıkarları doğrultusundadır. Soğuk Savaş döneminin ihtiyatlı, sınırlı ve seçici (insani) müdahalelerinden yeni dünyanın daha ‘insani’ müdahalelerine dönüşülen ortama rağmen, devletler hâlâ tarafsız olmaktan uzak, ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda hareket

etmektedir. Modern insani müdahaleler, daha çok askeri güce dayanan; sivil nüfusu korumaya, uzun dönemde daha iyi gelişmeler kaydedilmesine ve sorunların çözümünden sonra ıslah ve/veya uzlaşmaya odaklanan müdahalelerdir. Ancak devletler de yardım kuruluşları da bu tip müdahalelerde seçici davranmaya devam etmekte, kendi menfaatlerinin ve ilgi alanlarının etkisinde hareketlerine yön vermektedir.

İkinci olarak, yardım kuruluşları, doğal olarak, devletlerden daha tarafsız bir şekilde görevlerini ifa etmektedirler. Ancak bu kuruluşlar da güçlü devletlerin etkisi altında kalarak krizlere yaklaşımda seçici davranmakta, tarafsızlıklarını kaybedebilmektedir. Bilerek veya bilmeyerek, daha doğrusu farkında olarak veya olmayarak, yardım kuruluşları tarafsız ve bağımsız ilerlemesi gereken yoldan bazen sapabilmekte ve zaten karmaşık olan uluslararası siyaset ağlarını karmakarışık hale getirebilmektedir.

Üçüncü olarak, eğer doğal afetler söz konusu ise neo-realist düsturdan bahsetmek oldukça güçtür. İnsan yapımı krizlerin aksine, doğal afetler sonrası yardımlar bir politika aracı olarak kullanılmamıştır. Şimdiye kadarki örnekler, bundan sonra da kullanılmayacağına delalet etmektedir.

Sonuç olarak, bir yanda müdahale örneklerinde gözlemlenen 'seçicilik' diğer yanda doğal afet gibi konulardaki 'insanilik' göz önüne alındığında, çalışmanın başında sorulan "Müdahaleler aslında o kadar da 'insani' mi değil; yoksa devletlerin eylemlerini şekillendiren kazanç ve çıkardan öte mefhumlar da var mıdır?" sorularının her ikisine de olumlu cevap vermek mümkündür. İnsani müdahaleleri ve yardım olaylarını neo-realizmden başka açıklayabilecek pek çok yol tabii ki vardır. İnsani Müdahale olaylarını neo-realizm ile açıklarken de onlarca yol kullanılabilir, devletlerin veya kuruluşların tavırları birçok çeşitli yolla açıklanabilir. Neo-realizmin ana çıkarımlarından biri, onun açıklayıcı esaslarından, analizciler tarafından devletlerin, uluslararası yardım kuruluşlarının ve uluslararası organizasyonların insani müdahaleler konusundaki tutumlarını öngörme hususunda istifade edilebilir olmasıdır. Sonuçta, bir Uluslararası İlişkiler teorisi olan neo-realizm, makro seviyede analizler için kullanılabilir önemli yollardan biridir.

KAYNAKÇA

- Akehurst, M. (1984). Humanitarian Intervention. H. Bull, (Ed.), *Intervention in World Politics* içinde (s. 95-111). Oxford: Clarendon Press.
- Avrupa Parlamentosu. (1994). Report on the humanitarian action by the European Union. Erişim 28 Haziran 2017, Avrupa Parlamentosu: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A4-1996-0002&language=EN#top> adresinden alındı
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin 'Gerçekçi' Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 33-60.
- BBC. (10 Aralık 1988). Death toll rises in Armenian earthquake. Erişim 15 Aralık 2017, BBC: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/10/newsid_2544000/2544077.stm adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler. (2005), *2005 World Summit Outcome*
- Beitz, C. (1979). *Political Theory and International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Brownlie, I. (1974). Humanitarian Intervention. J. Moore (Ed.), *Law and Civil War in the Modern World* içinde (s. 217-228). Johns Hopkins University Press: Baltimore.
- Carroll, R. (2010). *We are Going to Disappear One Day*. The Guardian.
- Cooley, J.K. (1984). The War over Water, *Foreign Policy*, 54, ss. 3-26

- Demirel, N. (2013). Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu. *FSM İlmî Araştırmalar ve Toplum Dergisi*, (Bahar), 152-172.
- Finnemore, M. (1996). Constructing Norms of Humanitarian Intervention. P. Z. Katzenstein (Ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identities in World Politics* içinde (s. 153-185). New York: Colombia University Press.
- Gleick, P.H. (1993). Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security, *International Security*, 18(1), ss. 79-112.
- Grono, N. (2006). Darfur: The International Community's Failure to Protect. *African Affairs*, 105(421), 621-631.
- Haddadin, M.J. (2001). Water Scarcity Impacts and Potential Conflicts in the MENA Region, *Water International*, 26(4), 2001.
- Halatçı Ulusoy, Ü. (2013). Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu, *TAAD*, 4(14), ss. 269-297.
- Holzgrefe, J. L. (2003). The Humanitarian Intervention Debate. J. Holzgrefe, & R. Keohane (Ed.), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* içinde (s. 15-52). Cambridge: Cambridge University Press.
- HRI. (27 Temmuz 2011). NATO bombs the Great Man-Made River. Erişim 28 Haziran 2017, Human Rights Investigations: <https://humanrightsinvestigations.org/2011/07/27/great-man-made-river-nato-bombs/> adresinden alındı
- Jackson, R., & Sorenson, G. (2010). *Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Kardaş, Ş. (2001). Humanitarian Intervention: The Evolution of the Idea and Practice. *Journal of International Affairs*, 6(2), 4-6.
- Keskin, F. (2007). İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum. *Uluslararası İlişkiler*, 3(12), 49-70.
- Kılıç Yaşın, G. (2012). Araçsallaştırılan İnsani Müdahale ve Siyasallaşan Hukuk. Erişim 28 Haziran 2017, 21. *Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2012/03/01/6513/aracsallastirilan-nsani-mudahale-ve-siyasallasan-hukuk> adresinden alındı
- Knudsen, T. B. (1997). Humanitarian Intervention Revisited: Post-Cold War Responses to Classical Problems. M. Pugh (Ed.), *The UN, Peace and Force* içinde (s. 146-165). Londra: Frank Cass.
- Mearshimer, J. (1995). The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19(3), 5-49.
- Mearshimer, J. (2006). Structural Realism. Erişim 23 Eylül 2017, University of Chicago: <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/StructuralRealism.pdf> adresinden alındı
- PanArmenian. (5 Aralık 2008). U.S. aid to Armenia for recovery from Spitak earthquake totaled \$51 million. Erişim 15 Aralık 2017, PanArmenian: <http://www.panarmenian.net/eng/news/27817/> adresinden alındı
- Ray, A. K. (2003). International Relations: A critique of the Realist theory. *India International Centre Quarterly*, 30(2), 110-128.
- Reshetar, J. (1965). The Soviet Union and the Neutralist World. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 362(1), 102-112.
- Sınır Tanımayan Doktorlar. (2014). MSF in Afghanistan. Erişim 28 Haziran 2017, <http://www.doctorswithoutborders.org/events/exhibits/thephotographer/msf-afghanistan.cfm> adresinden alındı

- SIPRI. (tarih yok). Military Expenditure Database. Erişim 23 Aralık 2017, Stockholm International Peace Research Institute: <https://www.sipri.org/databases/milex> adresinden alındı
- TNA. (2007). Red Cross to end humanitarian aid in North Caucasus. Erişim 28 Haziran 2017, Trends New Agency: <https://en.trend.az/world/other/1055975.html> adresinden alındı
- Topol, S. (2010). Libya's Qaddafi taps 'fossil water' to irrigate desert farms. Erişim 28 Haziran 2017, The Christian Science Monitor: <https://www.csmonitor.com/World/Africa/2010/0823/Libya-s-Qaddafi-taps-fossil-water-to-irrigate-desert-farms/%28page%29/2> adresinden alındı
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley Publication.
- Waltz, K. (2004). Neorealism: Confusions and Criticisms. *Journal of Politics and Society*, 15(1), 2-6.
- Waltz, K. N. (2000). *Structural Realism after Cold War*. *International Security*, 25(1), 5-41.
- Williams, H., Wright, M., & Evans, T. (1996). *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yanacopulos, H., & Hanlon, J. (2006). *Civil War, Civil Peace*. Oxford: James Currey Publishers.